

Asia: VN/34515/2024

Kommentointipyyntö: Sivistyksestä suunta Suomelle - Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio vuoteen 2040

1. Suomi on sivistyksen, demokratian ja tieteen vapauden edelläkävijä.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

On tärkeä, että visiossa tunnistetaan sivistyksen keskeinen merkitys kestävän yhteiskunnan rakentamisen edellytyksenä. Visiossa tulee sekä tavoitteissa että toimenpiteissä nostaa esiin selkeämmin tutkimuksen ja koulutuksen kansainvälisesti korkea laatu. Korkeatasoinen tutkimus ja koulutus ovat edellytys talouden kasvulle ja uusille investoinneille. Visiossa ei näy riittävästi korkeakoulutuksen ja tutkimuksen rooli Suomen talouskasvun ja vihreän siirtymän edistämisessä. Tämän tulee ohjata vahvasti vision toimeenpanoa.

”Uutta luova tutkimus” tarkoittaa korkealaatuista, tieteellistä, uutta luovaa tutkimusta. Termin käyttö on yleistynyt, kun ei haluta puhua enää perustutkimuksesta ja soveltavasta tutkimuksesta. Visioluonnoksen kontekstissa termin käyttö on kuitenkin hämmentävää, kun visio ei tee eroa yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä. Väärinymmärryksen vaara on olemassa. Kautta linjan olisi syytä pitää kirkkaana yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen ydintehtävät ja toisiaan täydentävät roolit. Monin paikoin visiossa käytetään ilmaisuja, jotka hämärtävät tätä lähtökohtaa ja se ei ole yliopistojen eikä ammattikorkeakoulujen etu. Toivommekin, että visiossa kirkastettaisi edellä mainittua ja selkeästi viitattaisi yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin erikseen, mikä selkeyttäisi yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen rooleja. Tämä myös edistäisi ja nopeuttaisi vision toimeenpanoa ja vaikuttavuutta, kun ei ajauduttaisi keskusteluun duaalimallin tulevaisuudesta.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Yleisenä havaintona todettakoon, että toimenpidesuosituksukset ovat oikeansuuntaisia, mutta konkretia jää vajaaksi.

Tavoitteeksi on kirjattu ”Tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus kattavat koko korkeakoulukentän”, ja toimenpidesuositukseen mahdolliset lainsäädäntömuutokset. Visioluonnos jättää auki sen, mihin tällä viitataan. Jo voimassa olevan lainsäädännön mukaan tämä on mahdollista toteuttaa. Jos lauseen tarkoituksena on esimerkiksi muuttaa ammattikorkeakoulujen perustehtävää tieteen vapaus kattaen, ollaan menossa väärään suuntaan, jossa haaskataan resursseja ja heikennetään korkeakoulujen perustehtäviä. Jotta dualimalli säilyisi ja yhteiskunta säästyisi tarpeettomalta spekuloinnilta olisi tarpeen tässä kohdin olla huomattavasti selkeämpi.

Korkeakoulujen tehtävä resilienssin vahvistamisessa on tärkeä huomio. Tämä tarkoittaa useita asioita: 1) koko maan sivistyksestä huolehtiminen ja polarisaation välttäminen, 2) korkeakoulutettujen määrän kasvattaminen ja 3) monitieteistä resilienssin tutkimuksen ja koulutuksen hyödyntäminen yhteiskunnan tarpeisiin.

2. Koulutus kuuluu kaikille ja mahdollisuuksia lisätään erityisesti nuorille.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Korkeakoulujen rooli koulutuksessa on hyvin kuvattu. Koko Suomen sivistyksestä ja korkeakoulutettujen väestöosuuden kasvusta huolehtimien on tärkeää. Se on tehokkain keino eriarvoistumisen ja polarisaation välttämiseksi. Korkea-asteen koulutus tulee turvata koko maassa. Kirjaus lupauksesta maksuttomaan korkeakoulututkintoon kaikille on kannatettava. On tärkeää, että yhteiskunta antaa jokaiselle mahdollisuuden maksuttomaan tutkintoon. Lisäksi tämä on ensiarvoisen tärkeää, jotta yhteiskunta pystyy säilyttämään liiketalouden ja teollisuuden edistymisen mahdollisuudet siellä missä on tuotanto- ja kehitysmahdollisuuksia.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Nuorille varmistetaan sujuva pääsy korkeakoulutukseen

Avoimen korkeakoulutuksen väylät (ml. opintosetelikokeilu ja tutkintomahdollisuus) on ennen kaikkea keino lisätä opinnot kesken jättäneiden tai jo alemman tutkinnon suorittaneiden hakeutumista korkeakouluopintojen pariin. Se ei kuitenkaan ole ensisijainen tai tehokkain keino lisätä nuorten ensikertalaisten pääsyä korkeakoulutukseen tai nostaa väestön koulutustasoa, eikä sitä sellaisena pidä esittää.

Toimenpidesuositukseksi on kirjattu ”Tuetaan nuorten korkeakouluvalmiuksia lisäämällä lukiokoulutuksen tarjontaa erityisesti alueille, joissa sen kysyntä on suurinta.” Tämä toimenpide-ehdotus on hieman ontuva. Suurin ongelma ei ole lukioon pääsy siellä, missä sen kysyntää on, vaan korkea-asteen koulutukseen pääsy tulee mahdollistaa kaikille ja koko maassa. Keskeisenä tavoitteena tulisi ennen kaikkea olla saada yhä suurempi joukko lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista koko maasta hakeutumaan korkea-asteen koulutukseen. Tämä tarkoittaa tiivistä yhteistyötä lukioiden ja ammatillisen toisen asteen oppilaitosten välillä sekä lukioiden ja ammatillisen toisen asteen oppilaitosten ja korkeakoulujen välillä. Tavoitetta ei edistä se, että lukiokoulutuksen tarjontaa lisätään keinotekoisin perustein alueellisesti vinouttaen, joten toimenpide-ehdotus on muotoiltava uudelleen.

Koulutustarjonta vastaa tulevaisuuden osaamistarpeisiin

Koulutuspaikkoja tulee lisätä ja koulutustarjontaa kohdentaa siten, että ennakoidaan tulevia osaamis- ja työvoimatarpeita, ja rakennetaan yhdessä työelämän kanssa uusia mahdollisuuksia. Koulutustarpeiden ennakkoinnissa tulee olla tiivis liittymäpinta uudistuvaan teollisuuspolitiikkaan ja edelleen niihin tekijöihin, jotka mahdollistavat talouskasvun Suomessa. Visioluonnoksessa tätä liittymäpintaa ei ole millään tavalla mainittu, mikä tulee korjata. Koulutuksen aloituspaikkojen lisäämisen kriteerit ja valinnat on jätetty epämääräisiksi, mikä antaa liikaa mahdollisuuksia erilaisilla tulkinnoille. Tavoitteena tulee olla talouskasvua tukeva osaamistason nousu, ei pelkästään määrällinen tutkintojen määrän nousu.

Jatkuvan oppimisen rahoituksen ja ohjauksen uudistaminen vaatii konkretisointia.

Opintoihin kiinnittyminen

Korkeakoulujen ja työelämän yhteyksien parantaminen on tärkeä kirjaus.

Mahdollisuudet kouluttautua paranevat joustavalla tutkintorakenteella

Keinovalikoima on kirjava, eikä muodosta loogista kokonaisuutta.

Ylemmän AMK-tutkinnon rooli jää hämäräksi.

Maahanmuuttajien osaaminen ja edellytykset korkeakoulupintoihin on tärkeä asia. Tähän vaaditaan koko koulutusketjun toimia. Yliopistot tekevät laajasti erilaisia toimia opiskelijoiden sujuvaan opintoihin tulemiseen, opintojen edistymiseen sekä opiskelijan integroitumiseen yhteisöön ja työelämään. Sen sijaan erillisen valmentavan koulutuksen järjestäminen ei ole ensisijaisesti yliopistojen tehtävä. Sitä ei tarvitse eikä tule erikseen lainsäädännöllä määrittää.

Emme pidä tohtorin tutkinnon tavoitteellisen suoritusajan säätäistä tai lisensiaatin tutkinnon poistamista erityisen perusteltuina toimenpiteinä, kun tavoitteena on tunnistaa toimenpiteitä tutkintorakenteiden joustavoittamiseksi. Kyse on asioista, jotka on perusteltua jättää yliopistojen päätettäväksi autonomian puitteissa, ja joihin on jo tartuttu.

3. Luovat osaajat ja kunnianhimoinen tutkimustoiminta uudistavat yhteiskuntaa.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Tavoite ja kunnianhimon taso on kuvattu hyvin. 60% korkeakoulutettujen tavoite on oikealla tavalla kunnianhimoinen.

Jo päätavoitetasolla tulisi nostaa tiiviimmin yhteistyö tutkimuksen ja elinkeinoelämän kesken. Vaikuttavuus Suomen kasvuun syntyy vain tiiviillä yhteistyöllä. On syytä erityisesti painottaa, että Suomen elinkeinoelämä tarvitsee korkeimman tutkimuksen tuen, jotta Suomen kasvu on ylipäätään mahdollinen. Tutkimustoimintaa ei voi eikä tule myöskään keskittää alueellisesti vaan korkeimman tutkimuksen tulee olla siellä, missä elinkeinoelämä sitä tarvitsee. Erityisesti Suomen kasvun veturina toimiva vientirannikko tarvitsee korkeimman tutkimuksen tiiviisti toimintoihinsa integroituna vierelleen.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Korkeakoulujen tutkimuksen ja TKI-toiminnan laatu ja vaikuttavuus vahvistuvat

Visioluonnoksen toimenpidesuositus ”Jatketaan valtion toimia ja lisätään tutkimushenkilöstön määrää yrityksissä...” on varsin yleinen tavoite, joka vaatii konkretiaa ollakseen toimenpide. Myös kirjaus ”vahvistaen korkeakoulujen pitkäjänteisen ja uutta luovan tutkimustoiminnan merkitystä..” jää epämääräiseksi.

Erikoistuminen on tärkeä ja kannatettava kirjaus. Yliopistot palvelevat toisiaan täydentävinä koko Suomea ja laajempaa aluetta. Jokaisen tulee olla omilla erikoistumisalueillaan olla kansainvälisesti korkealla tasolla ja tehokkaita. Tällä tavoin saadaan paras hyöty niukoista resursseista.

Suomen tieteen perusta pitää olla vahva. Tutkimusrahoitusta ei saa kiinnittää liikaa aiempiin olemassa oleviin instrumentteihin, kuten lippulaivoihin. Muuten tieteen perusta kapenee sekä uusien innovaatioiden mahdollisuus kapenee Olemassa olevien lippulaivojen ja huippuyksiköiden osalta tulee rahoitusta tavoitella erityisesti kansainvälisistä lähteistä. Tällä tavoin mitataan tieteen todellista huippua ja sekä tieteen että koko maan kilpailukykyä. Näin myös laajennetaan tieteen rahoituksen määrää.

Yrityksissä olevien T&K-osaajien koulutustason nosto tulee huomioida vahvemmin jo tässä. Tärkeintä ei ole määrä vaan laatu eli ennen kaikkea tutkijakoulutettujen määrän kasvu. Tähän voidaan vastata parhaiten yhteistyöllä yliopistojen ja eritysten kanssa jo perustutkinnon aikana sekä tohtorikoulutusvaiheessa.

4. Rohkea uudistuminen rakentaa tulevaisuuden osaamista: korkeakoulujen erikoistuminen ja yhteistyö vahvistuvat.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Vision tavoitteen mukaan korkeakoulujärjestelmä uudistuu rohkeasti nykyisten vahvuuksien pohjalta. Tämän tavoitteen tulee olla ohjaava vision käytännön toimeenpanossa. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen perustehtävät ja työnjako tulee pohjautua nykyisiin vahvuuksiin ja kirkastaa tätä entisestään. Tätä kautta myös yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen rahoitusmallit on mahdollista pitää selkeinä omina kokonaisuuksinaan.

**Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet?
Ovatko toimet oikeita?**

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Toimenpidesuosituksen on mainittu, että opetus- ja kulttuuriministeriö käynnistää korkeakoulujärjestelmän uudistamistyön vision tavoitteiden saavuttamiseksi. Jää kuitenkin täysin auki, mitä tämä tarkoittaa. Toimenpidesuosituksena kirjaus on vähintäänkin epämääräinen. Vision tavoitteen mukaisesti korkeakoulujärjestelmä uudistuu rohkeasti nykyisten vahvuuksien pohjalta. Tämän tulee olla uudistamisen lähtökohtana varmistaen samalla selkeät yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen perustehtävät sekä työjaon yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä.

Huomautamme vielä, että korkeakoulujärjestelmän uudistamisessa tulee huomioida korkeakoulujen kyvykkyys tukea kansallista talouden kasvupolitiikkaa. Uudistamisessa ja resurssien kohdentamisessa on painoarvoa annettava sille, miten korkeakoulut toimivat osana innovaatioekosysteemiä varmistamalla osaavan työvoiman saatavuuden ja tukemalla TKI-toimintaa. Juuri tämä tulee nostaa visiotyössä painokkaammin esiin eli kytkeä visiotyö tiiviimmin talouskasvua tukevien valintojen mahdollistamiseen korkeakoulusektorilla.

Resurssien tehoton keskittäminen yksistään ei voi toimia ohjaavana tekijänä korkeakoulujärjestelmän kehittämisessä. Tunnistamme vähentyvät resurssit ja vaikka korkeakoulujen pitkäjänteinen resursointi ja vakaa perusrahoitus on välttämätöntä, katsomme, että tältä osin yliopistojen omaa toimintaa tehostamalla voidaan monilta osin ratkaista pienenevän rahoituksen haasteita. Ratkaisuna ei kuitenkaan ole toimintojen keskittäminen tehotomiin yksiköihin pelkästään keskittämisen takia ja on myös huomioitava Suomen erityispiirteet tunnistaen sen, että koko korkeakoulujärjestelmän on omalta osaltaan tuettava koko Suomen osaamisen kytkemistä talouskasvun edistämiseen. Vientirannikon vientiekosysteemin tutkimustoiminnan mahdollistaminen korkeimman koulutuksen ja tutkimuksen kautta edellyttää nyt ja jatkossakin yliopistojen toimintaa integroidusti lähelleen.

Päällekkäisyyksien purku yliopisto- ja ammattikorkeakoulusektorien välillä on tarkoituksenmukaista.

Korkeakoulujen tieteenalakohtaisiin ja profiilien mukaisiin vahvuuksiin perustuva kansallinen (ja sitä laajempi) vastuu on hyvä suunta yliopistojen näkökulmasta.

”Korkeakoulut yhdenmukaistavat yhteistyön käytäntöjä yritysten ja tutkimuslaitosten kanssa T&K-yhteistyön sujuvoittamiseksi” -mitä tällä tarkoitetaan?

5. Kohti kasvua: korkeakoulutuksen ja tutkimuksen rahoitus monipuolistuu.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

-

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Rahoitusmallin uudistamisen periaatteissa ei näy riittävästi tehokkuuden ja vaikuttavuuden edellytykset. Vaikuttavuus ja koulutustason noston tulee tukea talouskasvua ja tämä ulottuvuus tulee huomioida rahoitusmallissa. Samoin tulee huomioida kyky uudistua vastaamaan em. haasteeseen taloudellisesti tehokkaasti.

Vision tavoitteiden ja toimenpidesuositusten kokonaisuus

6. Puuttuuko vision tavoitteista ja toimenpidesuosituskokonaisuudesta jotain olennaista? Tulisiko jokin osa alue priorisoida tai poispriorisoida?

-

Vision kokonaisuus ja muut osiot

7. Mahdolliset kommentit vision tilannekuvaan liittyen

-

8. Miten arvioisit visiota ja sen toimenpiteitä kokonaisuutena

On tärkeää, että korkea-asteen koulutukseen ja tutkimukseen rakennetaan yhteistä visiota. Visio näyttäytyy kuitenkin yleisenä, tasapäistävänä ja ennen kaikkea ”sisäiseen käyttöön tarkoitettuna”. Kautta linjan vision tavoitteet jäävät varsin ylätasolle ja toimenpidesuosituksen kovin monelta osin avoimeksi. Visiossa olisi hyvä nostaa esiin enemmän Suomen tavoitetila osaamisen mallimaana.

Kun tavoitteena on kansainvälisesti korkea tieteellinen laatu ja vaikuttavuus, on tunnistettava korkeakoulujärjestelmämme eri sektorien vahvuudet ja hyödynnettävä niitä viisaasti. Toivomme, että visiossa vältettäisi viittaamasta toistuvasti korkeakouluihin yhtenä kokonaisuutena. Vision tekstissä tulisi tarkasti arvioida, milloin on syytä viitata selkeästi yliopistoihin ja milloin ammattikorkeakouluihin ja milloin voidaan viitata sektoriin kokonaisuutena. Viittaamalla toistuvasti pelkästään korkeakoulusektoriin vaarana on koko korkeakoulujärjestelmän vision sumentuminen.

Lähtökohtana tulee pitää sitä, että molemmilla sektoreilla on omat, selkeät ydintehtävät ja niiden toteuttamiseen selkeät erilliset rahoitusmallit.

Visiotyöhön viimeistään nyt kytkettävähvemmin teollisuuspoliittiset ja elinkeinopoliittiset kansalliset tavoitteet ja kehittämisohjelmat. Vision ja sen toimenpidesuosituksen tulisi kautta linjan heijastaa sitä, miten Suomi ohjataan kestävän kasvun uralle. Esimerkiksi yksistään korkeakoulutettujen määrän kasvu ei ole riittävä tavoite vaan tulee huomioida se, miten tähän tavoitteeseen tähtäävät toimenpiteet suunnataan niin, että tavoitteen täytyminen tukee täysimääräisesti talouskasvua. Työllisyyden edistäminen ja osaava työvoima sekä kasvutavoitteet on syytä huomioida visiossa vahvasti. Tutkimuksen tulee tukea elinkeinoelämää kasvun mahdollistamisessa – ja siellä, missä elinkeinoelämä on vahvinta.

9. Muut kommentit

-

Keltto Tiia
Vaasan yliopisto